

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sanat Kavramının ve Sanat İçerikli

Konuların Yeri

Kenan Baş¹

Özet: Ders kitapları, eğitim-öğretim ortamlarının şüphesiz en önemli ders araçlarından biridir. Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı dikkate alınarak hazırlanan 4-5-6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sanat kavramı ve sanat içerikli konuların yer verilme biçimlerini ortaya koymaktır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılında MEB tarafından devlet okullarında okutulan 4-5-6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada “sanat” kavramının kavram olarak en çok 7.sınıf düzeyinde tekrar edildiği görülmüştür. Sanat konusu ile ilgili en çok Ebru sanatı, Halı Sanatı, Çini sanatı konularına yer verilmiştir. Anlatılan sanat içerikli konuların dil ve anlatım açısından açık, sade ve öğrencilerin seviyelerine uygun bir düzeyde olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler ders kitapları (4-5-6-7) genel olarak değerlendirildiğinde ise, kitaplarda sanat içerikli konulara çok fazla yer verilmediği, anlatılan sanat içerikli konuların ise yüzeysel bir şekilde anlatıldığı görülmüştür. Gelecekte daha duyarlı, bilinçli ve yetenekli genç nesillerin yetişebilmesi için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Sanat, Ders Kitabı, Sanat Eğitimi.

Geliş Tarihi: 22.11.2019 – **Kabul Tarihi:** 14.03.2020 – **Yayın Tarihi:** 17.03.2020

DOI: 10.29329/mjer.2020.234.32

Place of the Concept of Art and Art Themed Subjects Within the Social Studies Textbooks

Abstract: Textbooks are undoubtedly one of the most important teaching tools of the educational environments. The aim of this study is to reveal the concept of art and the ways in which themes with art content is included in the 4-5-6 and 7th grade Social Studies textbooks prepared by taking into consideration the social studies curriculum. The document analysis method which is one of the qualitative research methods was used in the study. The study was conducted on the Social Studies textbooks used in the 4-5-6 and 7th grades in public schools of the Ministry of Education in the 2019 and 2020 academic year. In the study, it was seen that the concept of “art” was recurrent at the 7th grade level. The art of water marbling (the art of Ebru), Carpet Art and Tile Art were the most common themes of art. It was observed that the themes with art content were clear, simple and appropriate to the level of the students in terms of language and discourse. When the social studies textbooks (4-5-6-7th grades), on the other hand, were evaluated in general, it was seen that the themes with art

¹ Kenan Baş, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Sosyal Bilgiler Eğitimi, ORCID: 0000-0003-4253-2323

Correspondence: kenanbas2301@gmail.com

content were not given much attention in the schoolbooks and the subjects with art content were explicated in a superficial way. Some recommendations were offered in order to educate generations of more sensitive, conscious and talented young people in the future.

Key Words: Social Studies, Art, Textbook, Art Education.

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin oluşmaya başladığı andan itibaren bir olgu olarak var olan sanatın, tarih boyunca tartışılan bir konu olmanın yanı sıra farklı toplumlarda farklı zamanlarda farklı şekillerde ortaya çıktığı bilinmektedir. Kendine ait bir yaşam tarzı bulunan sanatın var olduğu toplumdan ayrı düşünülmesi yadsınmaz. Çünkü insanlar nasıl ki fizyolojik ihtiyaçlarından biri olan yeme-içme ihtiyacını yeme-içme eylemi ile gideriyorsa duygusal yönden beslenmesini de sanat eylemi aracılığıyla gidermektedir.

Sanat kavramının ne olduğu sorgulandığında birçok tanımının yapıldığı görülmektedir. Ünlü sanat tarihçisi Herbert Read'e (1960) göre sanat, hoşya giden biçimler yaratma çabasıdır. Sanat, bir duygunun, bir tasarımın, bir güzelliğin ortaya çıkarılmasında kullanılan yöntemlerin tümüdür (İslimyeli, 1976, s. 710). Sanat, bir duygunun, tasarımın veya güzelliğin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık (TDK, 1992, s.1253) olarak da tanımlanmaktadır. Sanat, farklı ülkelerden ve kültürlerden insanların, farklı cinsler, farklı sosyal, etnik ya da güç grupları arasında bağ kuran bir köprüdür (Castells, 2001, s.4). Sanat bir öğrenme yolu ve yöntemidir. Ruhsal ve etik bir eğitimidir. Sanat özgür düşünce ve karar verme yeteneği geliştirir. "Sanat yaşama karşı inanç ve sevinç geliştiren, bir paylaşma unsurudur" (Erzen, 1991, s. 51).

Bir toplumun modernliği o toplumun sanatsal faaliyetlerdeki gelişmişlik düzeyi ile ölçülmektedir (Sarıgöz, Sağ, Cam, 2015, s.572). Toplumların gelişebilmesi ve modernleşebilmesi o toplumu oluşturan bireylerin sanata ve sanat eğitimine verdikleri önemle ilişkilidir (Lindström, 2006). Günümüz dünyasında birey ancak sanat aracılığı ile toplum içinde kültürel ve duygusal açıdan rahatlama fırsatı bulabilir (Ersoy, 1990; Kale, 1994; Aral, 1999). Sanat insanoğlunun yaşamında vazgeçilmez bir unsurdur. Hayatın pek çok alanında sanata dair izler bulmak mümkündür. Öyle ki, Brommer ve Horn (1985) sanatın insanoğlunun yaşamındaki önemi ile ilgili durumu "İnsanlar nereye bakarlarsa baksınlar sanat ve tasarım çalışmalarını görebilirler. Sanat tasarım ürünleri hemen her gün insanlara, kullandıkları bir sabah kahvaltısı tabağında, kıyafetlerinde, mobilyalarında, sofrta takımlarında görünür" cümlesi ile belirterek sanatın, insan hayatında ne kadar önemli olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Aristoteles'e (1993) göre sanatın amacı sadece estetik haz uyandırmak değildir, aynı zamanda, insanın ruhunda bir arınma sağlamaktır. Tragedyanın ödevi, bireyde acıma ve korku duygularını

uyandırıp ruhu tutkularından temizlemektir. Sanat, popüler kültürde olduğu gibi belirli bir süre sonra değerini yitirmez. Oluşturulduğu ortamda tektir, eşsizdir. Sanat yalan söylemez her şeyiyle ortadadır. Gösterişli değildir, bilakis görkemlidir. Ticari kaygıları yoktur. Temel amaçlarından biri; hayata karşı farklı bakış açıları sunabilmektir. Oysa günümüzde insanlar sanatla ilgili etkinliklerini kültürel faaliyetler olarak görmekten ziyade onları birer eğlence aracı olarak kullanmaktadırlar. Bu durum da sanatın ne olduğu ya da olması gerektiği probleminin tartışılmasını sağlayan kitsch (basit, ucuz, kötü) kültürünün oluşmasına neden olmaktadır. Sanat adı altında eğlence amaçlı yapılan işler; aslında çoğunluğu çekmek amacıyla maddi güçlere bağımlıdır ve bu sebeple topluluğun kolay algılayabileceği, yoruma yer bırakmayan, sadece ağlatan ya da güldüren ve aslında bütünüyle basit, ucuz beğeni ürünü olan kitsch işleri ortaya çıkarır (Diğler, 2018, s. 637).

Sanat ve Eğitim İlişkisi

Eğitim kurumlarının temel amaçlarından biri yapıcı ve yaratıcı bir toplum yaratmaktır. Yaratıcılık her alanda yeni, özgün, faydalı, yeni fikirler ve buluşlar ortaya koyabilmektir. Türk Milli Eğitim sistemi de aynı amacı taşımaktadır. Bugün araştırmalar ortaya koymuştur ki yaratıcılığın gelişebilmesi için bilim, sanat ve teknoloji birbirini tamamlayan alanlardır (Çakır İlhan, 2003, s.13).

Yaratıcı olabilmek için her şeyden önce bireyin kendine güven duyması, bağımsızca düşünebilmesi, alışılmış kalıpların ve kuralların dışına çıkabilmesi ve yeteneklerini sonuna kadar kullanabileceği ortam ve özgürlüğe sahip olması gerekmektedir (Yaşar, Aral, 2011, s. 138). Çocuklar çeşitli etkinliklerde özellikle de sanatla ilgili çalışmalarda yaratıcılıklarını geliştirebilirler ve sergileyebilirler (Walker, 1998). Kendine güven, kendini bulma ve yaratabilme, elinde bulunanlardan amaçladığı yönde başka bir şey üretebilme ve olaylar karşısında pratik çözüm yolları bulabilme yeteneği bireylere ancak sanat eğitimi ile kazandırılabilir (Luehrman, 2002). Sanat eğitiminde bilimsel veri ve olgulardan yararlandığı gibi sanat dışı eğitimde de sanatsal veri ve olgulardan geniş olarak yararlanılabilir (Yaşar, Aral, 2011). İnsan eğitiminin başlıca yön ve bileşenlerinden biri olarak ortaya çıkan sanat eğitiminin; bilim, teknik, felsefe ve kinestetik alan eğitimleriyle birlikte bireysel ve toplumsal eğitimin en vazgeçilmezlerinden biri olarak karşımıza çıktığı görülmektedir (Mercin, Alakuş, 2007, s.15). Bireyler özellikle görerek, işiterek ve dokunarak öğrendikleri bilgileri unutmamaktadırlar. Birden çok duyu organına hitap ederek yapılan öğrenmeler zihinde daha kalıcı ve izli olmaktadır. Sanat eğitimi birden çok duyu organına hitap ettiğinden bireyin psiko-motor davranışlarını ve bedensel yeteneğini geliştirmede önemli bir etkiye sahiptir. (Sarığöz, Sağ, Cam, 2015, s.572). Sanat eğitimi insanların karşılaştıkları olaylar karşısında; olaylar gerçekleşmeden beyinde olayları kurgulayarak çözüme daha çabuk ulaşma güçlerini de artırır. Sanat eğitimi almış olan bireylerin el becerileri de hızlı bir şekilde gelişir ayrıca sentez yapmayı da öğrenirler. Yine kişinin almış olduğu sanat eğitimi onların olayları kendi benliğini ve kişiliğini ortaya koyarak çözümleme fırsatı sağlar. Bu sayede kişinin kendine olan güveni de artar. Sanat kişinin dünyayı ve kendisini tanıması ve gerektiğinde değiştirebilmesi için fırsat tanır” (Erbay, 2000, s.32).

Temel eğitim içerisinde değerlendirildiğinde sanat eğitimi çok önemlidir. Sanat eğitiminin okul programlarının bir süsü, bir yetenek sorunu anlayışından kurtarılarak, ikinci plana itilen bir ders olmaktan çıkarılıp diğer derslere göre konumunun daha iyi tespit edilmesi gerekmektedir. Maalesef ülkemizde uzun zamandan beri toplum olarak sanat dersleri hakkındaki genel kanı “olmasa da olur” şeklindedir (Yazar, Aslan, Şener, 2014, s.593). Oysa Baysal (1994) sanatın gerekliliğine ilişkin düşüncesini “Bilim ve teknoloji, sanat ve düşünme ile bütünleştiği oranda toplumda ilerleme görülür” şeklinde ifade etmiştir. San’a (1984) göre sanat eğitiminde amaç, topluma kendine güvenen, yeteneklerini doğru kullanabilen, akıllı, saygılı, duyarlı, üretken, özgür, bağımsız, yaratıcı bireyler kazandırmaktır. Yoksa sanat eğitiminin amacı her öğrenciyi toplumda sanatçı yapmak değildir. Önemli olan öğrencide var olan yaratıcılık gücünü ortaya çıkarabilmektir. Sanat eğitimi, tasarlanan eğitim-öğretim programlarında bir lüks olarak düşünmek yanlış olur (Bilirdönmez, Karabulut, 2016; Türe, 2007). Aksine sanat, öğretim programlarının vazgeçilmez temel unsuru olarak görülüp düşünülmesi ve bu yönde kararlar alınarak zaman ve maddi kaynakların artışı desteklenmelidir (Türe, 2007, s.55).

Sanat eğitimi, eğer zamanında verilmezse, bireyin estetik duyarlılık, karşı görüşlere saygı, farklı kültürlerle değer verme, sanat eserlerini koruma bilinci kazanma ve evrensel ortak bir değeri paylaşma vb. gibi davranışları kazanamamasına yol açabilir (Mercin, Alakuş, 2007). Ayrıca değer eğitimi açısından da sanat eğitimi büyük önem taşımaktadır (Erbay, 1997). Öyle ki Suut Kemal Yetkin (1968) sanat eğitimi bir çeşit ahlak eğitimi olarak değerlendirmiş ve sanat eğitiminin bireyin kişilik oluşumunda önemli bir unsur olduğunu ifade etmiştir.

Bu kadar önemli olan ve üzerinde durulan sanatsal faaliyetlerin birey hayatındaki yeri giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Sanat eğitiminin gelişebilmesi ancak okullarda öğrencilere verilecek etkili ve bilinçli eğitimle olabilir. Öğrencilerde oluşturulacak sanat bilinci ise ancak öğrencilerin öğretim programlarına eklenecek derslerle veya bazı bölümlerdeki derslere eklenecek konularla olabilir (Sarigöz, Sağ, Cam, 2015, s. 574). Bu bilincin oluşturulmasında etkili olan derslerden biri de Sosyal Bilgiler dersi. Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında genelde, bilinçli vatandaş, uyumlu vatandaş, toplumsal uyum, toplumsal yaşama ilişkin beceri vs. kavramlarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu uyum sürecinin gerçekleştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersinin önemli bir misyonu icra ettiği bilinmektedir. Bireyin geçmiş ve gelecek arasında seyahat etmesini sağlayan Sosyal Bilgiler dersinde, bazı konuların sanat çerçevesinde sunulması, öğrencilerin empati, eleştirebilme, değerlendirme, bilgiyi kendi deneyimlerine göre yorumlayabilme, yaratıcı düşünme gibi pek çok beceri kazanmasını sağlayabilir.

İlgili literatür incelendiğinde, bu çalışmaya eşdeğer gösterilebilecek çalışmanın çok az olduğu görülürken; bu çalışmaya benzer bazı çalışmaların da yapıldığı görülmüştür (Akhan, 2013; Ercan, 2007; Erkan 2010; Colley, 2012; Costa, 2005; Manifold, 1995; Morris & Obenchain, 2001). Yapılan araştırmalar incelendiğinde ise çalışmaların genellikle sanatın sosyal bilgiler programları içerisindeki

yeri ve önemi üzerine yoğunlaştığı ve bunların öğretmen ya da öğretmen adayı bağlamında incelendiği görölmüştür. Öğretmen adaylarının sanata ilişkin algıları sorgulanırken, öğretmenlerin ise derslerde sanata yönelik ne tür etkinlikler uygulamış oldukları sorgulanmıştır. Dolayısıyla Sosyal bilgiler bağlamında bu çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünölmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Sosyal Bilgiler ders kitaplarında (4-5-6-7) sanat kavramının ve sanat içerikli konuların verilme şekline ilişkin bir betimleme yapmaktır. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıda verilen alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Sınıf düzeylerine göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sanat kavramı kaç kez tekrar edilmiştir?
2. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili hangi konular işlenmiştir?
3. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili hangi konular işlenmiştir?
4. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili hangi konular işlenmiştir?
5. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili hangi konular işlenmiştir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi genelde tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2013). Dökümanlar, bilimsel dergi, günlük, mektup, resmi belgeler, otobiyografi ve biyografiler gibi pek çok kaynaktan oluşabilirler (Creswell, 2013).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada, veriler dokümanlar (kitaplar) yoluyla elde edildiği için araştırmacı, çalışmanın tek üyesi olarak bu araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Talim ve Terbiye Kurulu tarafından düzenlenen ve 2019-2020 eğitim öğretim yılında devlet okullarında okutulan 4-5-6 ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları, veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kullanılan bu kitapların künyeleri aşağıda verilmiştir.

1. Sami Tüysüz (2019). İlkokul 4 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Tuna Matbaacılık)
2. Erhan şahin (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Anadol Yayıncılık)

3. Cengiz Yıldırım, Fatih Kaplan, Hayriye Kuru, Mukaddes Yılmaz (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Çağlayan Matbaası).
4. Öznur Açıl, Hülya Güvenç, Ayşegül Hayta, Sezcan Kılıç (2019). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7 Sosyal Bilgiler Ders Kitabı (Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Devlet Kitapları, Çağlayan Matbaası).

Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler nitel bir veri analizi olan içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. İçerik analizi, yazılan ve söylenen kavramların, hazırlanmış olan açıklayıcı yönergeye göre hangi sıklıkla söylendiğinin tespit edilmesidir. İçerik analizi, sayılamayanların nicelleştirilmesi şeklinde de tanımlanabilir (Aziz, 2011). İçerik analizinde temel amaç toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

BULGULAR

Araştırmanın bu kısmında çalışma kapsamında elde edilen verilere, örnek metinlere ve bu doğrultuda yapılan yorumlara yer verilmiştir.

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Tablo 1: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Kavramının Tekrar Edilme Sıklığı

Öğrenme Alanı	Konu	f
Birey ve Toplum	Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?	1
	Milli Kültür Öğelerimiz	2
Kültür ve Miras	Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele	1
	Ben Çocuğum, Haklarımla Varım	1
Etkin Vatandaşlık	Farklı Kültürler	1
Küresel Bağlantılar	Toplam	6

Tablo 1’de belirtildiği gibi 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:6) kez tekrar edildiği görülmektedir. Öğrenme alanları içerisinde ise en çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde (f:3) tekrar edildiği görülmektedir.

Tablo 2: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Kavramının Tekrar Edilme Sıklığı

Öğrenme Alanı	Konu	f
Birey ve Toplum	Hak ve Sorumluluklarımız	2
	Çocuk Hakları	1
Kültür ve Miras	Uygarlıkları Öğreniyorum	1
	Çevremizdeki Güzellikler	1
	Kültürel Zenginliğimiz	5
	Geçmişten Günümüze Kültürümüz	1
Küresel Bağlantılar	Orta Mirasımız	1
	Toplam	12

Tablo 2’de belirtildiği gibi 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:12) kez tekrar edildiği görülmektedir. Öğrenme alanları içerisinde ise en çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde (f:8) tekrar edildiği görülmektedir.

Tablo 3: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Kavramının Tekrar Edilme Sıklığı

Ünite	Konu	F
Biz ve Değerlerimiz	Bizi Biz Yapanlar	5
	Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk	1
Tarihe Yolculuk	Türklerin Anayurdu Orta Asya	5
	İslamiyet’in Doğuşu	5
Bilim ve Teknoloji Hayatımızda	Emeğe Saygı Duyuyorum	2
	Milli Dış Politikamız	1
Uluslararası İlişkilerimiz	Popüler Kültür ve Biz	1
	Toplam	20

Tablo 3’de belirtildiği gibi 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:20) kez tekrar edildiği görülmektedir. Üniteler içerisinde ise en çok “Tarihe Yolculuk” ünitesi içerisinde (f:10) tekrar edildiği görülmektedir.

Tablo 4: 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Kavramının Tekrar Edilme Sıklığı

Ünite	Konu	F
Türk Tarihinde Yolculuk	Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor.	4
	Islahatlarla Değişen Osmanlı Kurumları	1
	Kültürümle Varım	6
Ülkemizde Nüfus	Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi	1
Zaman İçinde Bilim	Özgür Düşünce ve Bilim	2
	Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz	1
Ekonomi ve Sosyal Hayat	Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim	4
	Hayalimdeki Meslek	2
	Toplam	21

Tablo 4’de belirtildiği gibi 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:21) kez tekrar edildiği görülmektedir. Üniteler içerisinde ise en çok “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi içerisinde (f:11) tekrar edildiği görülmektedir.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Yer alan Konular Nelerdir?

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:6) kez tekrar edildiği görülmüştür. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında sanat kavramının verilmiş şekli incelendiğinde şöyle bir sonuç elde edilmiştir. “Nelerden Hoşlanıyorum? Neleri Yapabilirim?” konu başlığı altında, İspanyol ürün tasarımcısı Carlos Tiscar’ın sanatsal yeteneklerinden ve başarı öykülerinden bahsedilmiş ve bu durum

sanatçının, Valencia'daki (Valensiya) Uygulamalı Sanat Okulunda almış olduğu eğitimle ilişkilendirilerek, sanatçının sanatsal faaliyetleri ön plana çıkarılmıştır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde, sanat kavramının, “Milli Kültür Öğelerimiz” konu başlığı altında el sanatları, kapsamında irdelendiği görülmüştür. Burada toplumların milli kültürel değerlerin oluşmasında sanatsal faaliyetlerin önemine vurgu yapılarak Türk toplumunun milli kültürünü yansıtan ahşap oymacılığı, halı-kilim dokumacılığı ve yelek işlemeciliği konularına değinilmiştir. Konu ile ilgili metin şablonu aşağıda verilmiştir.

Millet; dil, tarih ve kültür birliği olan insan topluluğudur. Bir milleti oluşturan insanlar çeşitli amaçlarla araç gereçler yapar, yapılar inşa ederler. Duygu ve düşüncelerini söz, yazı, müzik veya resim yoluyla anlatmaya çalışırlar. Sevinçlerini ve üzüntülerini paylaşarak kader ortaklığı yaparlar. Uzun bir zamana yayılan bu yaşantılarının sonucunda da millî kültür adı verilen, kendilerine özgü maddi ve manevi değerler meydana getirirler. Böylece her millet; dili, gelenek ve göreneklere, millî kıyafetleri, bayramları, inançları, ahlaki değerleri ve sanat anlayışı ile başka milletlerden ayrılır. Kökleri tarihin derinliklerine uzanan Türk milleti zengin bir kültüre sahiptir. Misafire kahve ikram etmek, dinî bayramlarda büyüklerin ellerini öpmek, hastaları ziyaret etmek, sünnet ve düğün törenleri yapmak millî kültür öğelerimizdendir. Ayrıca hepimizin evinde millî kültürümüzü yansıtan eşyalar ve sanat eserleri vardır.

Şekil 1: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Okuma Metni

Yine “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde “Bir Kahramanlık Destanı: Milli Mücadele” konu başlığı altında sanat konusuna yer verilme şekline baktığımızda konunun Milli Mücadele yıllarının önemli isimlerinden biri olan Kazım Karabekir Paşanın sanata verdiği değer üzerinden işlendiği görülmüştür. Konu ile ilgili detaylı bilgi şablonu aşağıda verilmiştir.

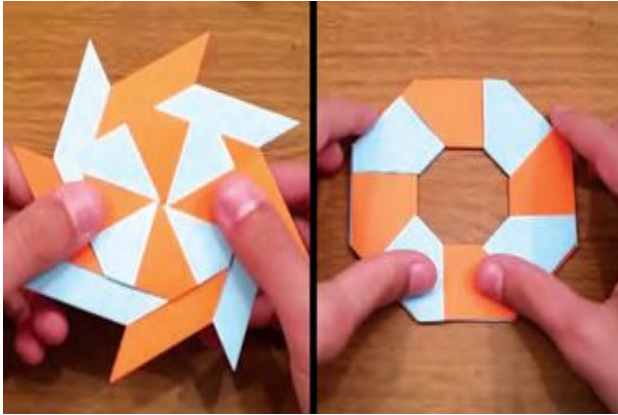

Kâzım Karabekir Paşa, anne babaları Erzurum ve Erzincan bölgelerinde öldürülen iki bin kadar yetim Türk çocuğunu evlat edinmişti. Bunlar, 4-14 yaş arasında çocuklardı. Kâzım Karabekir, çocukları özellikle birer sanat ve meslek sahibi olacak şekilde yetiştiriyordu. Bunlardan bazıları gayet iyi marangozluk öğrenmişti. Güzel resim çizmeyi, çocukça fakat sanatkârca oymalar yapmayı biliyorlardı. Kâzım Paşa, ceza usulünü kaldırmıştı. Bununla birlikte çocukların kişiliklerinin serbestçe gelişmesini önlemeyecek bir disiplin kurmuştu. Kötü hareketi görülen çocuğu karşısına alıp onunla tek başına konuşurdu. “Paşa Baba’nın bir kenara çekip öğüt verdiği çocuğun bir daha kötü bir şey yaptığı olmazdı. Çocuklarda en çok göze çarpan şey dürüstlük, doğru sözlülüktü. Bu özellikleri öğütlerle değil içinde yaşadıkları çevreden, havadan almaktaydılar.”

Şekil 2: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Okuma Metni

“Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı “Ben Çocuğum, Haklarımla Varım” konusu içerisinde ise sanat kavramının, çocuk hakları sözleşmesinde yer alan her çocuğun kültür ve sanat faaliyetlerine özgürce katılmaları gerektiği bilgisi ile vurgulandığı ve her çocuğun kendi yaş düzeyine uygun eğlence ve sanatsal etkinliklerde bulunması gerektiği bilgisi ile pekiştirildiği görülmüştür.

“Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise sanat konusunun, “Farklı Kültürler” konu başlığı altında işlendiği görülmüştür. Bu konu başlığı altında farklı ülkelerin kültürel özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir. Bu ülkelerden biri olan Japonya hakkında bilgi verilirken de Japon kültürünün önemli unsurlarından biri olan Origami (*Renkli kâğıtların katlanması ile oluşturulan şekiller*) sanatına yer verilmiştir.

Japon kültürünün önemli unsurlarından biri de “origami” dir. Origami, kare şeklinde renkli kâğıt parçasını katlayarak gemi, kuş gibi şekiller oluşturma sanatıdır.

Şekil 3: 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Origami Sanatı

Üçüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Yer Alan Konular Nelerdir?

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:12) kez tekrar edildiği görülmüştür. “Birey ve Toplum” öğrenme alanında sanat kavramının veriliş şekli incelendiğinde şöyle bir sonuç elde edilmiştir. “Hak ve Sorumluluklarımız” konusunda bireyin toplumun bir parçası olduğu belirtilerek, bireylerin sosyalleşmesinde ve toplumsal hayata uyum sağlamasında aile, akraba ve arkadaş gruplarının önemine vurgu yapılmıştır. Birey olma sürecinde özellikle ailenin en büyük destek

merkezlerimizden biri olduğu, Zeynep adlı bir öğrencinin yazmış olduğu günlük üzerinden verilmeye çalışılarak, konu “Ebru Sanatı” ile ilişkilendirilmiştir. Zeynep adlı öğrencinin günlüğü aşağıda verilmiştir.

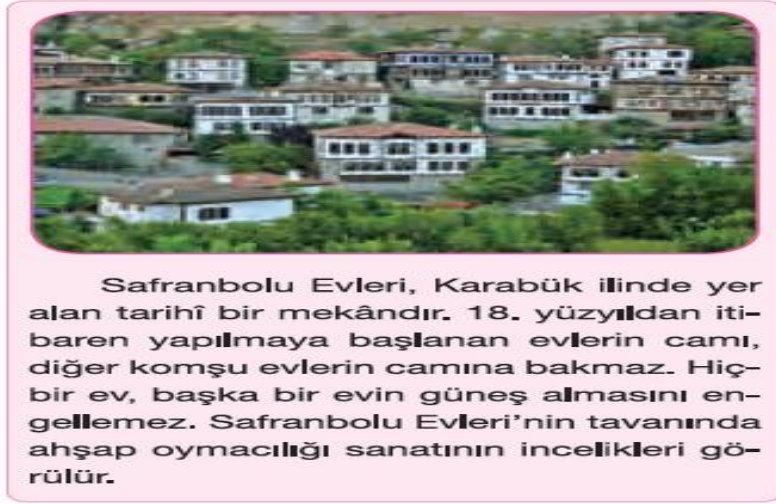
Şekil 4: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Okuma Metni

Şekilde görüldüğü gibi Zeynep adlı öğrencinin Ebru Sanatına ilişkin deneyimi aile faktörü temelinde, babaanne - torun ilişkisi üzerinden işlenerek, Sanat kavramı ve Ebru Sanatı vurgulanmıştır.

Sanat kavramı, yine aynı konu içerisinde, bireyin sosyalleşmesinde önemli bir rol üstlenen okul ve okul içerisinde yer alan sosyal kulüpler üzerinden anlatılmıştır. İlgili konu incelendiğinde kitapta “Resim kulübünde duygu ve düşüncelerimizi *sanat* yoluyla aktarabilmeyi ve kültürel değerlerimizi öğreniriz” biçiminde bir anlatı cümlesinin yer aldığı görülmektedir.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanı Çocuk Hakları konusu içerisinde, Sanat kavramının verilmiş şekli incelendiğinde ise, sanat konusunun Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Belirtilen durumu açıklayan ifade İlgili sözleşmesinin 13. Maddesi incelendiğinde, kitapta “Çocuk düşüncesini, özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir” şeklinde bir bilginin yer aldığı görülmektedir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı “Uygarlıkları Öğreniyorum” konusu içerisinde ise sanat kavramının, Uygarlık kavramının tanımı içerisinde kullanıldığı ve uygarlığın önemli bir parçası olduğu yönünde bir açıklama yapıldığı görülmüştür. Aynı öğrenme alanı içerisinde “Çevremizdeki Güzellikler” konu başlığı altında ise sanat kavramı, ülkemizin tarihi mekânları ile ilişkilendirilerek ahşap oymacılığı sanatı çerçevesinde anlatılmıştır. Konu ilgili bilgi kutucuğu aşağıda verilmiştir.

Şekil 5: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Bilgi Kutucuğu

Yine “Kültür ve Miras” öğrenme alanı “Kültürel Zenginliğimiz” konusu içerisinde sanat kavramının veriliş şekline bakıldığında şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sanat kavramı, kültür kavramının tanımı içerisinde kullanılmakla birlikte sanat kavramının geleneksel el sanatlarımız (Halıcılık, Ahşap İşlemeciliği, Bakır İşlemeciliği, Ebru Sanatı, Çinicilik Sanatı) başlığı altında detaylandırıldığı görülmüştür. Konu ile ilgili bilgi kutucuğu aşağıda verilmiştir.

Şekil 6: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Geleneksel El Sanatları Konusu İle İlgili Görseller

“Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı konu başlığı altında ise sanat kavramı, sanayileşme ile birlikte yok olmaya başlayan geleneksel el sanatlarımızın artık bir hobi etkinliği olarak görüldüğü, karşılaştırmalı bir bakış açısı çerçevesinde sunulmuştur.

5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanının “Ortak Mirasımız” konusunda ise sanat kavramı “Sanat Mirası” başlığı olarak verilerek, dünyada önemli görülen Anadolu, Mezopotamya, Çin, Mısır ve Hindistan gibi uygarlık merkezleriyle sadece kavramsal olarak ilişkilendirilmiş, detaylara çok fazla yer verilmemiştir.

Dördüncü Alt Probleme İlişkin Bulgular

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Yer Alan Konular Nelerdir?

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Öğrenme Alanı” yerine “Ünite” kavramı kullanıldığı için, yapılacak olan yorum ve çözümlenelerde de ünite kavramı kullanılacaktır. 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:20) kez tekrar edildiği görülmüştür. “Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde sanat kavramının veriliş şekli incelendiğinde şöyle bir sonuç elde edilmiştir. “Bizi Biz Yapanlar” konusunda sanat kavramının, (5 sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında olduğu gibi) kültür kavramının tanımını içerisinde yer aldığı görülmüştür. 6. sınıf düzeyinde yapılan bu tanım içerisinde sanat kavramının, 5. Sınıf düzeyine göre daha detaylandırıldığı ve toplumda biz duygusunun oluşturulmasında sanat kavramının önemli bir öge olduğuna dikkat çekilmiştir. Yine aynı konunun “Dil” ve “Tarih” “Gelenek ve Görenekler” başlıkları altında sanat kavramının ve sanata ilişkin konuların bu çerçevede kendilerine yer buldukları, ve özellikle Türk toplumunun tarih bilincinin oluşmasında el sanatlarının önemli bir misyonu üstlendikleri belirtilmiştir. Konu ile ilgili bilgi kutucuğu aşağıda şekil 3’te verilmiştir.

Din, dil ve tarihle birlikte kültürümüzi oluşturan bir diğer öge ise gelenek ve göreneklerimizdir. Nesilden nesile aktarılan gelenek ve göreneklerimize bizi ait (millî) yiyecekler, giyecekler, el sanatları, düğünler, eğlenceler, spor müsabakaları vb. den oluşur. Bu gelenek ve görenekler bizi bir araya getirip toplum olarak ortak duygularda buluşmamızı sağlar.

Şekil 7: 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Geleneksel El Sanatları Konusu İle İlgili Görseller

“Biz ve Değerlerimiz” ünitesinde “Kır Çiçekleri Gibiyiz Rengârenk” konusunda, sanat konusu, el sanatlarımızdan kilim dokumacılığı ile ilişkilendirilmiş, kilimi oluşturan desen farklılıkları ile sanatın bütünlük yönü ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. İlgili konu incelendiğinde kitapta, “Kilimlerdeki

desenlere baktığımızda tek tek baktığımızda bir anlam ifade etmezler. Desenler bir araya gelince zenginliğe dönüşür. Renkler desenleri, desenler motifleri, motiflerde kilimi oluştururken farklılıklar bir sanata dönüşmüştür” şeklinde bir anlatı cümlesinin yer aldığı görülmektedir.

“Tarihe Yolculuk” ünitesinin alt başlığı olan “Türklerin Anayurdu Orta Asya” konusunda ise sanat kavramının ve sanat ile ilgili konuların içeriğine bakıldığında, Orta Asya’da kurulan İlk Türk devletlerinin kültürel faaliyetleri içerisinde ön plana çıkan ve özellikle dünya medeniyet toplumları içerisinde Türklerle sembolize edilen sanatsal faaliyetlerin önemine vurgu yapıldığı görülmüştür. “Pazırık Halısı” ve Uygulara dönemine ait “Minyatür Sanatı” bunlardan bir kaçını oluşturmaktadır. Konu ile ilgili bilgi kutucuğu aşağıda verilmiştir.

Şekil 8: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında El Sanatları Konusu İle İlgili Görseller

Tarihe Yolculuk” ünitesinin alt başlığı olan “İslamiyet’in Doğuşu” konusu incelendiğinde ise sanat kavramının kültürler arası etkileşimine ve bu etkileşimden kaynaklanan bazı değişimlere yer verildiği görülmüştür. Türklerde önemli bir sanat dalı olan heykel sanatının, Türklerin İslamiyet’i kabul etmelerinden sonra, bu sanat dalında bir zayıflamanın olduğu bununla birlikte Türklerin kendilerine ait olan bazı el sanatlarıyla (Maden işlemeciliği, Minyatür Sanatı) İslam devletlerini etkiledikleri ifade edilmiştir.

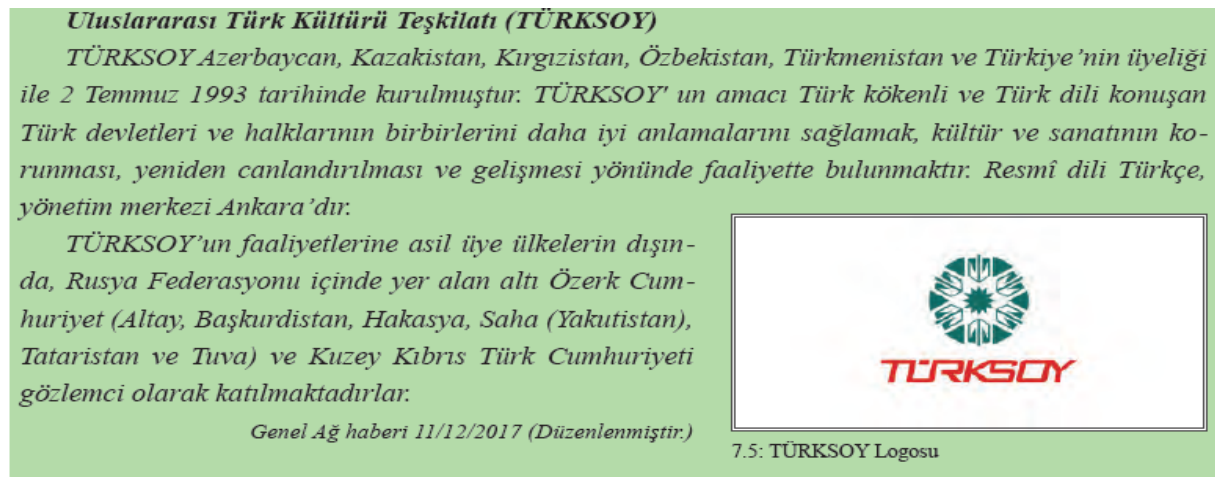
Şekil 9: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Minyatür Sanatı İle İlgili Resim

“Bilim ve Teknoloji” ünitesinin alt başlığı olan “Emeğe Saygı Duyuyorum” konusu incelendiğinde sanatsal faaliyetlerin “hukuki” yönüne vurgu yapıldığı görülmüştür. Kitapta verilen “İstanbul’da 15 İlçede Korsan Yayınla Mücadele” adlı haber kutucuğunda 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na dikkat çekilmiş ve insanların haksız kazancın önüne geçilmesi hususunda bilinçlenmesine vurgu yapılmıştır.

Şekil 10: 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Eserleri ile ilgili Hukuki Düzenleme

“Uluslararası ilişkilerimiz” ünitesi incelendiğinde ise “sanat” konusunun iki farklı başlık altında irdelendiği görülmektedir. Sanat konusu, bu üniteye ilk olarak “Milli Dış Politikamız” konu başlığı altında Uluslararası Türk Kültür Teşkilatı (TÜRKSÖY) üzerinden verilmiştir. Verilen bilgi kutucuğunda bu teşkilatın Türk kökenli ve Türk dili konuşan Türk devletleri arasında birlikteliğin sürdürülmesinde kültürel ve sanatsal faaliyetlerin önemine dikkat çekilmiştir. İkinci başlık olan “Popüler Kültür ve Biz” konu başlığı altında ise sanat kavramı, yine kültür kavramının tanımı içerisinde verilerek, kültürel kimliğin oluşmasında sanatın önemli bir unsur olduğu ifade edilmiştir.

Şekil 11: TÜRKSÖY Teşkilatı

Beşinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Sanat Konusu İle İlgili Yer Alan Konular Nelerdir?

7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Öğrenme Alanı” yerine “Ünite” kavramı kullanıldığı için, yapılacak olan yorum ve çözümlenmelerde de ünite kavramı kullanılacaktır. 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramının (f:21) kez tekrar edildiği görülmüştür. “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi incelendiğinde “Avrupa Gelişiyor, Osmanlı ve Diğer Devletler Etkileniyor” adlı konu başlığı altında sanat kavramına, Rönesans kavramının tanımı içerisinde yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra sanat kavramının, Rönesans döneminde yaşanan kültürel faaliyetler ve yine bu dönemde yaşamış olan sanatçılarla ilişkilendirildiği görülmektedir. Ayrıca “İslahatlarla Değişen Osmanlı Kurumları” adlı konu başlığı altında ise sanat kavramı ile hem Rönesans hem de Reform hareketleri arasında bir illiyet (nedensellik) bağı kurulmuştur.

Şekil 12: Rönesans Dönemi

“Kültürümle Varım” konu başlığı altında ise özellikle Türklerin İslamiyet’i kabulü birlikte önemsedikleri yazı yazma sanatlarından hat sanatı ile Türklerin kendilerine ait olan önemli el sanatlarından biri olan halıcılık sanatına değinilmiştir.

Şekil 13: Hüsn-i Hat Sanatı

“Ülkemizde Nüfus” ünitesinin, “Geçmişten Günümüze İnsan Yerleşimi” adlı konu başlığına bakıldığında sanat konusunun burada, UNESCO tarafından Dünya Miras Listesi’ne alınan “Göbekli

Tepe” yerleşim yeri ile ilişkilendirildiği görülmüştür. Kitapta yapılan açıklamaya göre günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesine kadar uzanan Göbekli Tepe yerleşim yerinin o dönemin bir inanç merkezi olduğu bunun yanı sıra o dönemin din, bilim, sanat ve kültürel ihtiyaçlarını karşıladığı belirtilmiştir.

Şekil 14: UNESCO tarafından Dünya Miras Listesine Alınan Göbeklitepe

“Zaman İçinde Bilim” ünitesinin “Özgür Düşünce ve Bilim” adlı konu başlığı incelendiğinde ise sanatın hukuki yönüne vurgu yapıldığı görülmektedir. Kitapta, 1982 Anayasasında yer alan bilim ve sanat hürriyeti ile ilgili 27. maddeye işaret edilmiş ve konu ile ilgili “*Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir*” şeklinde bir anlatı cümlesine yer verildiği görülmüştür.

Son olarak “Ekonomi ve Sosyal Hayat” ünitesi incelenmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır. “Yardımlaşma ve Dayanışma Kültürümüz” konu başlığı altında sanat kavramının sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri alanları içerisinde belirtilen etkinliklerden biri olarak tanımlandığı görülmektedir. “Geçmişten Geleceğe Mesleki Eğitim” adlı konu başlığı incelendiğinde daha çok Osmanlı Devleti döneminde gerçekleştirilen sanatsal faaliyetler ile bu dönemde toplumda var olan mesleki eğitim kurum, kuruluş ve örgütleriyle sanatın bağlantısı sağlanmaya çalışılmıştır. Kitapta özellikle Ahilik teşkilatı ile bu teşkilatın mesleğe ve sanata olan yaklaşımı irdelenmiştir. “Hayalimdeki Meslek” konu başlığı altında ise yine Osmanlı Devleti döneminin önemli geleneksel el sanatlarından biri olan Çinicilik sanatı üzerinden sanat konusunun müfredatta kendine yer bulduğu ve bunun günümüzde öğrencilerin meslek seçimi durumları ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Konu ile ilgili bilgi kutucuğu aşağıda verilmiştir.

Şekil 15: Çinicilik Sanatı

TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında (4-5-6-7) sanat kavramının ve sanat içerikli konuların verilme şekline ilişkin çalışmanın yapıldığı bu araştırma sonucunda şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Sınıf düzeylerine göre Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sanat kavramının en çok tekrar edilme sıklığı, çoktan aza doğru bir sıralama şeridi içerisinde incelendiğinde en çok 7.sınıf düzeyinde (**f:21**) ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Ünite olarak değerlendirildiğinde ise en çok “Türk Tarihinde Yolculuk” (**f:11**) ünitesinde tekrar edildiği görülmüştür. 6. Sınıf düzeyinde (**f:20**) defa, 5. Sınıf düzeyinde (**f:12**) 4. Sınıf düzeyinde ise (**f:6**) defa tekrar edilmiştir.

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili anlatılan konular genel olarak incelendiğinde verilen bilgilerin öğrencilerin sınıf düzeylerine uygun ancak yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Kitapta ahşap oymacılığı ile halı-kilim ve yelek dokumacılığı sanatına yönelik yüzeysel bilgi verildiği ifade edilebilir.

5.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili anlatılan konular genel olarak incelendiğinde verilen bilgilerin öğrencilerin sınıf düzeylerine uygun ve yeterli düzeyde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kitapta konu olarak en çok ebru sanatının işlendiği ve detaylandırıldığı görülmüştür. Bunlara ek olarak kitapta bakır işlemeciliği, halıcılık ve çinicilik sanatlarına kısaca değinilmiştir. Ancak sanat kavramı konu bütünlüğü açısından değerlendirildiğinde kitapta, sanat kavramının belirli bir tanımının yer almadığı ve konu ile ilgili verilen kavramların genelde diğer kavramlarla (kültür, uygarlık vs.) ilişkilendirilmesinin salt bir sanat kavramının ya da konu ile ilgili belirli bir sanat algısının ön plana çıkması yönünde bir engel teşkil ettiği ifade edilebilir. Bununla birlikte kavram olarak ahşap oymacılığından bahsedilmiş; ama ahşap oymacılığının ne demek olduğuna dair herhangi bir tanımlama ya da açıklama yapılmamıştır.

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili anlatılan konular genel olarak incelendiğinde, sanat kavramının yeniden kültür kavramı içerisinde verildiği ancak bu kez 5. Sınıf düzeyine göre daha detaylandırıldığı görülmüştür. Toplumda biz duygusunun oluşturulmasında sanatın önemine dikkat çekilmiştir. Bu sınıf düzeyinde konu ile ilgili verilen bilgilerin, öğrencilerin sınıf düzeylerine uygun bir dille ve dikkat çeken görsellerle sunulduğu söylenebilir. Bu sınıf düzeyinde daha çok halıcılık (kilim sanatı) sanatının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Ayrıca bu sınıf düzeyinde sanatsal konuların daha fazla detaylandırıldığı ve sanat ile ilgili konuların çeşitlendirildiği görülmüştür. Örneğin 5. Sınıf düzeyinde yer verilmeyen ancak 6. Sınıf düzeyinde ön plana çıkarılan ve Türklerde önemli bir yeri olan Balballar, Anıt Yazıtlar (Heykel Sanatı) ve Otağ (Gösterişli Çadır Sanatı) bunlardan bir kaçını oluşturmaktadır. Bu sınıf düzeyinde ön plana çıkarılan bir diğer sanatsal faaliyet ise “Minyatür Sanatıdır”. Ancak bu konuda şöyle bir eleştiri yapılabilir. Kitapta minyatür sanatı ile ilgili sunulan görsellerin hem sayıca yetersiz hem de sunulan resmin minyatür sanatını ifade etme ve somutlaştırma yönünden yetersiz olduğu söylenebilir. Kısacası minyatür sanatına ilişkin ilgili

literatür incelendiğinde, 6 sınıf sosyal bilgiler ders kitabında verilen resmin, tam olarak bu sanatı karşılamadığı veya bu sanatı tanımlamada eksik olduğu söylenebilir.

7.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sanat kavramı ile ilgili anlatılan konular, genel olarak incelendiğinde ise sanat içerikli konuların genelde Rönesans ve Reform döneminde yaşanan kültürel faaliyetler çerçevesinde anlatıldığı görülmüştür. Bu sınıf düzeyinde sanatın hukuki boyutuna kısaca değinildiği görülmektedir. Bununla birlikte Ahilik teşkilatının sanatsal faaliyetlere yaklaşımı öğrencilerin seviyelerine uygun bir dil ve görsellerle detaylı bir şekilde verilmiştir. Bu sınıf düzeyinde ise Osmanlı Devletinin önemli geleneksel el sanatlarından olan yazı yazma sanatlarından “hat sanatı”, “çinicilik” ve “halıcılık” sanatlarının ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Bu sınıf düzeyine yönelik şöyle bir eleştiri sunulabilir. Türklerde pek çok el sanatlarının gelişmiş olduğu bilinmektedir. Demircilik, debbağlık (dericilik), bakır işlemeciliği, halıcılık, çinicilik, maden ve ahşap işçiliği, dokumacılık bunlardan sadece bir kaçını oluşturmaktadır. Oysaki 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sadece halıcılık, çinicilik ve hat sanatı konusu işlenmiştir. Diğer el sanatlarına hiç değinilmemiştir. Üstelik halıcılık (kilim dokumacılığı), sanatına 5-6-7 sınıf düzeylerinde; çinicilik sanatına ise hem 5. hem de 7. Sınıf düzeylerinde yer verilmiş olması konunun tekrara düşmüş olması şeklinde de yorumlanabilir. Bu sanat kolları yerine kitapta hiç bahsedilmemiş olan sanatsal faaliyetlere (demir işlemeciliği vs.) yer verilmesi daha faydalı olabilir.

Sosyal Bilgiler ders kitapları (4-5-6-7) genel olarak değerlendirildiğinde ise, kitaplarda sanat içerikli konulara çok fazla yer verilmediği ve sanat kavramının net bir şekilde ortaya koyulmadığı; anlatılan sanat içerikli konuların ise yüzeysel bir şekilde anlatıldığı söylenebilir. Ancak kitaplarda verilen görsellerin anlatılan sanat konusuna ilişkin durumları anlatmada yeterli ve başarılı olduğu söylenebilir. İlgili literatür incelendiğinde bu çalışma ile aynı amacı taşımayan ancak bu çalışmaya yakın bir kaç benzer çalışmanın var olduğu görülmüştür. Yazar, Aslan, Şener (2014) tarafından yürütülen çalışmanın sonucu bu çalışmanın sonucu ile örtüşmektedir. Yapılan çalışmada ilk ve ortaöğretim kurumlarında sanat eğitimi programlarının yetersiz olduğu ve okul idarecilerinin sanat eğitimi ile ilgili derslere bakış açılarının “olmasa da olur” şeklinde olduğu sonucuna varılmıştır. Yine, Akhan (2013) tarafından yapılan benzer bir çalışmada sanatsal faaliyetlerin Sosyal Bilgiler dersinde özellikle tarih ve kültürel miras içerikli konuların öğretilmesinde, ulusal bilincin oluşturulmasında ve evrensel değerlerin öğretilmesinde önemli yardımcı bir güç olduğu sonucuna ulaşılmış; ancak sanatsal faaliyetlerin uygulanması noktasında bazı yetersizliklerin var olduğu (Öğretmen, Program, Yetersiz Eğitim vs.) ve sorunların yaşandığı sonucuna varılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular sonucunda şu önerilerde bulunulabilir.

- Bu çalışma 2019-2020 eğitim öğretim yılında MEB bünyesinde devlet okullarında okutulan, yukarıda künyeleri verilen Sosyal Bilgiler ders kitapları ile sınırlıdır. Dolayısıyla çalışma, gelecekte yenilecek olan ders kitapları ile tekrarlanabilir.

- 5.sınıf düzeyinde yer alan “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında bölgesel ve yöresel ölçekte anlatılan konularda sanat içerikli konulara yer verilmesinin ve bu sanatsal faaliyetlerin ekonomik faaliyetlere olan katkısı açısından değerlendirilmesinin faydalı olacağı söylenebilir.
- Tarihte yer edinmiş Türk büyüklerinin ve özellikle de Mustafa Kemal Atatürk’ün sanata vermiş oldukları değerleri ifade eden sözlere, vecizelere yer verilmesi, öğrencilerin sanata ilişkin zihinsel bir çerçevelerinin oluşmasında faydalı olabilir.
- Bazı sanat içerikli konuların her sınıf düzeyinde tekrar edilmesi yerine farklı sınıf düzeylerinde farklı sanat içerikli konuların verilmesi daha faydalı olabilir.
- Çalışma farklı yayınevleri tarafından basılan Sosyal bilgiler ders kitaplarının incelenmesi yoluyla tekrarlanabilir.

KAYNAKÇA

- Açıl, Ö., Güvenç, H., Hayta, A., Kılıç, S. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İzmir: Çağlayan Matbaası.
- Akhan, N. E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanat Algıları ve Sanat Konularının Öğretimine Yönelik Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, s.139-162.
- Aral, N. (1999). Sanat Eğitimi-Yaratıcılık Etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15, s.11-17.
- Aristoteles (1993). *Poetika*. (Çev. İ.Tunalı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aziz, A. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık
- Baysal, J. (1994). *Çağdaş Eğitimde Sanat*. İstanbul: Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları (9).
- Bilirdönmez, K., Karabulut, N. (2016). Sanat Eğitimi Süreç ve Kuramları. *Ekev Akademi Dergisi*, 65, s.343-355.
- Brommer, G. S ve G. S. Horn (1985). *Art in Your World*. Davis Publications. Inc. Worcester, Massachusetts U.S.A. Second Edition.
- Castells, M. (2001). *Museums in the Information Era*. Icom News (Newsletter Of The International Council Of Museums). Volume 54, No:3. 19 General Conference, Barcelona.
- Colley, B. M. (2012). Teaching Social Studies Through the Performing Arts. *Educational Forum*, 76, (1), p. 4-12.
- Costa, A. (2005). *Arts Integration in the Social Studies Classroom*. Masters of Arts in Teaching. Social Studies Education. Wayne State University. Detroit. m <http://ted.coe.wayne.edu//finding/costa.doc>. Erişim tarihi: 21 Kasım 2019.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Çev. Ed. Mesut Bütün, Selçuk Beşir Demir, 3. Baskıdan Çeviri, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çakır, İlhan, A. (2003). Sınıf Öğretmeni Yetiştirme Programları ve Sanat Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36 (1-2), s. 13-24.

- Diğler, M. (2018). Sınıf Öğretmenliği Lisans Öğrencilerinin “Sanat Eğitimi” Dersi Alan ve Almayan Öğrencilerin Popüler Kültüre Yönelik Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Social Sciences Studies Journal*, 4 (14), p.635-663.
- Erbay, M. (1997). Sanat Eğitiminin Önemi. *Anadolu Sanat Dergisi*, 7, s.50-56.
- Erbay, M. (2000). *Plastik Sanatlar Eğitiminin Gelişimi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Matbacılık.
- Ercan, M. (2007). *Cumhuriyet Döneminde İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Sanat Konularının Yeterliliği*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.
- Erkan, A. (2010). Sosyal Bilgiler Disiplininde Sanat ve Sanat Eğitimi. *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. R. Turan, K. Ulusoy (Editörler). Ankara: Maya Akademi.
- Ersoy, A. (1990). *Sanat Eğitiminin Eğitime Katkısı*. Birinci Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erzen, J. (1991). *Prometheus'un Ateşi” Ülke Kalkınmasında Sanatın Yeri*. 3. Ulusal Sanat Sempozyumu, İstanbul:
- İslimyeli, N. (1976).*Sanat Terimleri Ansiklopedisi*. Ankara: Sanat Yayınları.
- Kale, N. (1994). Eğitim ve Yaratıcılık. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 37, s.4-6.
- Lindström, L. (2006). Creativity: what is it? Can you assess it? Can it be taught? *The International Journal of Art Design Education*, 25(1), p.53-66.
- Luehrman, M. (2002). Art Experiences and Attitudes Towards Art Education. *Studies in Art Education*, 43(3), p.197-218.
- Manifold, M. C. (1995). *Art Education in the Social Studies*. ERIC Identifier: ED393787. <http://www.ericdigests.org/1996-4/art.htm> Erişim tarihi: 21 Kasım 2019
- Mercin, L., Alakuş, A. İ. (2007). Birey ve Toplum İçin Sanat Eğitiminin Gerekliliği. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, s.14-20.
- Morris, R.V. , Obenchain, K.M. (2001). Three Methods for Teaching Social Studies to Students through the Arts. *Canadian Social Studies*, 35(4). http://www.quasar.ualberta.ca/css/Css_35_4/index35_4.htm. Erişim tarihi: 21 Kasım 2019, 10:52.
- Read, H. (1960). *Sanatın Anlamı* (Güner İnal, Nuşin Asgari, Çev.). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- San, İ (1984). “Çağdaş Sanat Eğitimi”, *Öğretmen Dünyası Dergisi*, 49, s.6-9.
- Sarıgöz, O., Sağ, M., Cam, F. (2015). Öğrencilerin Sanat Eğitimi ve Sanatın Gerekliliğine İlişkin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 40, s.572-579.
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- TDK, (1992). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Türe, N. (2007). *Eğitimde ve Öğretimde bir Araç Olarak Görsel Sanatlar Eğitiminin Öğrencilere Sağladığı Katkılar*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Tüysüz, S. (2019). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Walker, J. (1998). Process Portfolios as a Means for Formative and Summative Evaluation of Student Work in the Visual Arts. Chicago: *Paper Presented at the Annual Meeting of the Mid Western Educational Research Association*.
- Yaşar, M. C., Aral, N. (2011). Altı Yaş Çocuklarının Yaratıcı Düşünme Becerilerine Sosyo-Ekonomik Düzey ve Anne Baba Öğrenim Düzeyinin Etkisinin İncelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim*, 4 (1), s.137-145.
- Yazar, T., Aslan, T., Şener, S. (2014). Sanat Eğitimi Sorunu Olarak Ülkemizde İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Sanat Eğitimine Olan İlgisizlik Sebepleri. *OMÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(2), p.593-605.
- Yetkin, S. K. (1968).Güzel Sanatların Eğitimdeki Yeri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. (1), s.125-129.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, C., Kaplan, F., Kuru, H., Yılmaz, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*. İzmir: Çağlayan Matbaası.

Place of the Concept of Art and Art Themed Subjects Within the Social Studies Textbooks

EXTENDED SUMMARY

Introduction

It is commonly known that art, which has existed as a phenomenon since the beginning of the history of humanity, has emerged in different societies, at different times, in different ways as well as being a topic that has been discussed throughout history. It is undeniable that art, which has a lifestyle of its own, should be considered distinctly from the society in which it exists. It is because, as people meet their physiological needs of food and drink with the act of eating and drinking, they meet their emotional feeding with the act of art.

Purpose of the study

The purpose of this study is to describe the concept of art and the themes with art content within the Social Studies textbooks (4-5-6-7th grades).

METHOD

Model of the Study

In the present study, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used. The document analysis involves the analysis of written materials containing information about the cases or subjects that are intended to be investigated. The document analysis is generally known as the method used by historians, anthropologists and linguists (Yıldırım & Şimşek, 2013).

Data Collection Tools

In this study, 4-5-6 and 7th grade Social Studies textbooks organized by the Board of Education and taught in the public schools in the 2019 and 2020 academic year were used as data collection tools.

Findings and Conclusion

When the frequency of recurrence of the concept of art in social studies textbooks by the grade levels is examined in an ascending order, it is clearly seen that it has been emphasized mostly at the 7th grade level (**f: 21**). When it is evaluated as a whole unit, it is seen that it has been emphasized mostly in the “Journey in Turkish History” (**f: 11**) unit. It has been emphasized (**f: 20**) times at 6th grade level, (**f: 12**) times at 5th grade level and (**f: 6**) times at 4th grade level.

When the themes taught regarding the concept of art in the 4 and 5th Grade Social Studies textbooks are examined in general, it is possible to say that the knowledge and information offered is appropriate and sufficient for the students’ grade levels. However, it is seen that Art of Water Marbling (the Art of Ebru) was the most detailed theme of the textbook. Additionally, copper embroidery, arts of carpet weaving and tile-making were briefly mentioned in the textbook. However,

when the concept of art is evaluated in terms of subject integrity, it can be stated that the book does not include a specific definition of the concept of art and the association of the concepts given with the subject to other concepts (culture, civilization, etc.) constitutes an obstacle for the emergence of a purely concept of art or a specific perception of art on the subject. However, wood carving has been mentioned as a concept; but no description or explanation of what wood carving means has been given.

When the themes taught regarding the concept of art in the 6th Grade Social Studies textbooks are examined in general, it is seen that the concept of art has been taught again within the concept of culture, but this time it has been taught in more detailed fashion than the 5th grade level. The importance of art in the creation of a sense of us within the society has been emphasized. It is possible to say that the knowledge and information given at this grade level has been presented in a language appropriate to the grade levels of the students and visuals that attract attention. At this class level, it is clearly seen that the art of carpet weaving (Art of Rug Weaving) has been brought to the forefront. Furthermore, it is observed that artistic themes have been elaborated at this class level and the subjects related to art have been diversified. For instance, Balballas, Monumental Inscriptions (Sculpture Art) and Otağ (Glamorous Tent Art), which are not included in the 5th grade level but are prominent in the 6th grade level and have an important place for Turks, constitute some of these. Another artistic activity highlighted at this class level is “Miniature Art”. However, it is possible to make a criticism at this point: It is possible to say that the visuals presented in the textbook about miniature art are both insufficient in number and that the graphics presented are insufficient in terms of expressing and concretizing the art of miniature. In a nutshell, when the related literature on miniature art is examined, it is possible to say that the visual provided in the 6th grade social studies textbook does not fully meet this criteria or is deficient in defining this art.

When the themes related to the concept of art taught in the 7th Grade Social Studies textbooks are examined in general, it is seen that the subjects with art content generally have been taught within the framework of cultural activities in the Renaissance and Reform period. At this grade level, the legal dimension of art has been briefly mentioned. However, the approach of Ahi (Turkish-Islamic guild) organization to the artistic activities has been explained in a detailed language and with the visuals appropriate to the level of students.

In this grade level, it is seen that “calligraphy”, the arts of “tile-making” and “carpet weaving”, which the significant traditional handicrafts of the era of Ottoman Empire, have been emphasized. A criticism can be here made for this grade level: It is commonly known that Turks have developed many handicrafts. Blacksmithing, leather craftsmanship, copper embroidery, carpet weaving and tile-making, metal and woodworking, and textile industry are just a few of them. However, in the 7th grade Social Studies textbook, only carpet weaving and tile-making and calligraphy have been discussed. Other crafts have never been mentioned. Moreover, the fact that the subject of the art of carpet

weaving (rug weaving) has been taught 4-5-6-7th grade levels and the art of tile-making repeated at both 5th and 7th grade levels can be interpreted as a redundant repetition. Instead of these branches of art, it would be more beneficial to include the artistic activities (such as blacksmithing, mining, etc.) that have never been mentioned in the textbook.

When the social studies textbooks (4-5-6-7th grades) are evaluated in general, it can be stated that the art content has not been discussed much in the textbooks and the concept of art has not been emphasized noticeably; and that the subjects with art content have been explained in a superficial way. However, it is possible to say that the visuals available in the textbooks are sufficient and successful in explaining the situations related to the theme of art.